

**ISLOM MOLIYASI VA BMTNING BARQAROR RIVOJLANISH
MAQSADLARI (SDGS) O'RTASIDAGI UYG'UNLIK: YASHIL
IQTISODIYOT KONTEKSTIDA TAHLIL**

Maxmudova Aziza Fayzulla qizi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Azi0002@mail.ru +998889007700

So'nggi yillarda global miqyosda barqaror rivojlanish masalasi iqtisodiy siyosatning markaziy yo'nalishiga aylandi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan 2015-yilda qabul qilingan Barqaror rivojlanish maqsadlari (Sustainable Development Goals – SDGs) 2030-yilgacha bo'lgan davr uchun ijtimoiy adolat, iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlikni birlashtirgan global strategik yo'l xaritasidir. Shu bilan birga, Islom moliyasi o'zining axloqiy, adolatli va ekologik mas'uliyat tamoyillariga tayangan holda ushbu maqsadlarga erishishda muhim mexanizm sifatida qaralmoqda. Islom moliyasi tizimi o'z mohiyatiga ko'ra, faqat moliyaviy foyda emas, balki ijtimoiy adolat, resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni asrash kabi maqsadlarni ham o'z ichiga oladi. Bu jihatlari uni BMTning SDGlari bilan tabiiy uyg'un holatga keltiradi. Islom moliyasi instrumentlari – sukuk, zakat, vaqf, qarz-hasan va musharaka/mudharaba – ijtimoiy farovonlikni oshirish, ekologik loyihalarni moliyalashtirish va moliyaviy inklyuziyani ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

Islom moliyasining SDGlar bilan uyg'un jihatlari, ularning yashil iqtisodiyot tamoyillari bilan kesishuv nuqtalari va O'zbekiston uchun amaliy ahamiyati tahlili dolzarb bo'lib qolmoqda.

Islom moliyasi Qur'on va Sunnat asosida shakllangan bo'lib, uning markazida adolat (adl), mas'uliyat (amanah) va baraka (faloh) g'oyalari turadi. Asosiy tamoyillar quyidagilardan iborat:

Ribo (foiz)ning man etilishi – iqtisodiy tenglikni ta'minlash;

G'arar (noaniqlik) va maysir (qimor) kabi spekulativ faoliyatlarning

taqiqlanishi;

Riskni baham ko'rish tamoyili (musharakah, mudarabah);

Halol va barqaror faoliyatlarga sarmoya kiritish;

Zakat, sadaqa va vaqf kabi ijtimoiy moliyaviy vositalar orqali farovonlikni taqsimlash.

Islom moliyasi vositalari SDGlarning asosiy maqsadlari — qashshoqlikka barham berish (SDG1), toza energiya (SDG7), adolatli iqtisodiy o'sish (SDG8) va iqlim harakati (SDG13) bilan bevosita bog'liq. Shu bilan birga, Islom moliyasi “riba” (foiz)ni man etishi, riskni adolatli taqsimlashi va real aktivlarga asoslanishi tufayli iqtisodiy tizimning barqarorligini oshiradi.

Islom moliyasidagi zakat, vaqf va sadaqa mexanizmlari SDG-1 (“Qashshoqlikka barham berish”) va SDG-10 (“Tengsizliklarni kamaytirish”) bilan bevosita bog'liq.

Zakat va vaqf instrumentlari esa Maleziya, Indoneziya va BAAda kambag'allikka qarshi kurash, ta'lim, sog'liqni saqlash va ekologik barqarorlik loyihalarini qo'llab-quvvatlashda faol ishlatilmoqda. Masalan, “Green Waqf” tashabbuslari orqali quyosh panellari o'rnatish va suvni tejovchi tizimlar moliyalashtirilmoqda. Masalan, Saudiya Arabistoni, Malayziya va Indoneziya tajribalari shuni ko'rsatadiki, zakat fondlari orqali sog'liqni saqlash, ta'lim va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash loyihalari moliyalashtirilmoqda (Ahmed, 2021).

Islom moliyasi “halol” tamoyiliga asoslanib, atrof-muhitga zarar yetkazuvchi yoki inson salomatligiga tahdid soluvchi sohalarga sarmoya kiritishni taqiqlaydi. Bu jihat SDG-12 (Mas'uliyatli iste'mol va ishlab chiqarish) hamda SDG-13 (Iqlim bo'yicha harakat) bilan uyg'unlikni ta'minlaydi (UNDP & IFSB, 2022).

So'nggi yillarda “yashil sukuk” (green sukuk) tushunchasi keng yoyilmoqda. Bu — ekologik loyihalarni moliyalashtirish uchun chiqariladigan Islomiy obligatsiyalardir.

Masalan, Malayziya 2017-yilda dunyoda birinchi bo'lib “green sukuk” —

Tadau Energy Sdn Bhd loyihasini amalga oshirdi. Ushbu 250 million MYR qiymatdagi sukuk orqali quyosh energiyasi stansiyasi moliyalashtirilib, SDG7 (toza energiya) va SDG13 (iqlim harakati) maqsadlariga hissa qo'shildi.

Indoneziya 2018-yilda 1,25 milliard AQSh dollarlik suveren green sukuk chiqardi. Mablag'lar qayta tiklanuvchi energiya, toza suv ta'minoti hamda atmosfera ifloslanishini kamaytirish loyihalariga yo'naltirildi. Bu tajriba Islom moliyasining global yashil obligatsiyalar bozoriga integratsiyasiga yo'l ochdi. (World Bank, 2023).

Islom Taraqqiyot Banki (IsDB) o'zining "SDG Interlinkages Framework" orqali a'zo davlatlarda energiya, sog'liqni saqlash va suv resurslari loyihalarini Shariatga muvofiq moliyalashtirishni kengaytirmoqda.

Yashil iqtisodiyot — iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ekologik barqarorlik va ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan modeldir. Islom moliyasi bu modelga quyidagi yo'nalishlarda mos keladi:

Yo'nalish	Islom moliyasi tamoyili	SDG bilan bog'liqligi
Qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini moliyalashtirish	Green Sukuk, mudarabah	SDG 7, SDG 13
Ijtimoiy tenglikni ta'minlash	Zakat, vaqf	SDG 1, SDG 10
Halol investitsiyalar	Shari'a-samarali sektorlar	SDG 8, SDG 12
Tabiatni muhofaza qilish	G'arar va isrofdan tiyilish	SDG 15

Bu uyg'unlik Islom moliyasini "yashil moliyaviy tizim" sifatida global miqyosda tan olinishiga olib keldi.

O'zbekiston uchun Islom moliyasi va yashil iqtisodiyot integratsiyasi barqaror rivojlanish strategiyasi – 2030 maqsadlariga erishishda muhim rol o'ynashi mumkin.

2022-yilda Prezident qarori bilan Islom moliyasini rivojlantirish

konsepsiyasi ishlab chiqildi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Islomiy moliyaviy institutlar faoliyatini huquqiy tartibga solish ustida ishlamoqda.

Islom moliyasi o'zining axloqiy, adolatli va ijtimoiy mas'uliyat tamoyillari orqali BMTning SDGlariga erishishda samarali vosita bo'la oladi. Ayniqsa, yashil iqtisodiyot kontekstida u:

ekologik barqaror investitsiyalarni rag'batlantiradi;

qashshoqlikka qarshi kurashda ijtimoiy moliyalashtirish mexanizmlarini taklif etadi;

isrof va spekulyatsiyaga qarshi turgan holda, real iqtisodiyotga sarmoya yo'naltiradi.

O'zbekiston uchun Islom moliyasining yashil iqtisodiyot bilan uyg'unlashuvi milliy barqaror rivojlanish siyosatining muhim yo'nalishiga aylanishi mumkin.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Islom moliyasi BMTning SDGlarini moliyalashtirishda muhim rol o'ynashi mumkin. Green sukuk, zakat va vaqf vositalari barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, ekologik loyihalarni qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy adolatni mustahkamlashda samarali mexanizmlardir. Shu bois, O'zbekiston kabi Islom qadriyatlariga asoslangan mamlakatlarda yashil iqtisodiyot siyosatini shakllantirishda Islom moliyasi vositalaridan faol foydalanish zarur.

Islom moliyasi SDGlarni moliyalashtirishda muhim strategik vosita sifatida qaralmoqda. Uning axloqiy tamoyillarga asoslanganligi, real iqtisodiyot bilan uzviy bog'liqligi va ijtimoiy adolatni ta'minlovchi mexanizmlari barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyot maqsadlariga erishishning samarali yo'lidir.

Malayziya va Indoneziya tajribalari shuni ko'rsatadiki, Islom moliyasi vositalarini samarali tartibga solish va shaffof boshqaruv tizimini yaratish orqali nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ekologik va ijtimoiy farovonlik ham ta'minlanadi.

Shu bois, O'zbekistonda Islom moliyasi infratuzilmasini rivojlantirish va uni SDGlar bilan uyg'unlashtirish mamlakatning "yashil taraqqiyot" yo'lida muhim

bosqich bo'lad.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahmed, H. (2021) Islamic Finance and Sustainable Development Goals. Islamic Research and Training Institute (IRTI).
2. UNDP & Islamic Financial Services Board (2022) Islamic Finance and the SDGs: Unlocking the Potential. Kuala Lumpur: IFSB.
3. World Bank (2023) Green Sukuk: Financing a Sustainable Future. Washington, D.C.: World Bank Publications.
4. Chapra, M. U. (2019) The Future of Economics: An Islamic Perspective. Islamic Foundation.
5. Siddiqi, M. N. (2020) Islamic Finance, Ethics and Sustainability. Jeddah: IRTI.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 10-maydagi PQ–233-son qarori Islom moliyasini rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida.